

УДК 777.01455

В. І. Стрільчук,
науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
соціологічних досліджень та розвитку освіти ВІППО

Децентралізація школи: соціологічний погляд на проблему

Аналізується хід децентралізації освіти в Україні. Висвітлюються основні напрямки комплексної модернізації загальної середньої освіти, спрямованої на забезпечення рівного доступу громадян до якісної освіти відповідно до Концептуальних засад реформування галузі «Нова українська школа». На основі соціологічних досліджень проведено аналіз проблем децентралізації освіти в окремих територіях області.

Ключові слова: децентралізація освіти, автономія школи, освіта в об'єднаних територіальних громадах, опорні школи.

Strilchuk V. I. Decentralization of School: Sociological View of the Problem.

Decentralization of education in Ukraine is analyzed in the article. The main directions of complex modernization of the general secondary education

aimed at ensuring equal access for citizens to qualitative education in accordance with the Conceptual Principles of reforming of the „New Ukrainian School” branch are covered. On the basis of sociological researches, the decentralization of education in certain areas of the region was analyzed.

Key words: decentralization of education, school autonomy, education in united territorial communities, flagship schools.

Постановка проблеми. Нині зростає роль освіти в житті як окремого індивіда, так і всього суспільства. В Україні відбувається децентралізація влади, що передбачає передачу більших повноважень і ресурсів на рівень територіальних громад і має визначальний вплив на політичну, адміністративну, фінансову та інші сфери, у тому числі освітню.

У рамках децентралізації реформу освіти уряд визначив як одну із найважливіших. Сьогодні реформа нашої галузі в частині її децентралізації найчастіше переходить на модернізацію управління освітою, надання їй більшої самостійності та автономії. 14 грудня 2016 року міністр освіти і науки Л. М. Гриневич представила Політичну пропозицію «Нова українська школа», яка стала складовою плану дій уряду на перспективу. Однією з ключових ідей цього стратегічного документа є децентралізація управління освітою, автономія школи [5]. Реформа передбачає новий якісний рівень надання послуг у громадах, що об'єдналися, тих громадах, які вже сьогодні взяли на себе нові повноваження [1].

Із досліджень процесу децентралізації освітньої галузі зрозуміло, що основна ідея полягає насамперед у ліквідації системи управління та фінансування через відповідну вертикаль влади – районні й обласні органи

управління освітою, у створенні територіальних громад, яким будуть передані повноваження щодо реалізації освітньої політики на місцях.

Наша стаття ґрунтується на результатах опитування керівників та педагогічних працівників окремих загальноосвітніх навчальних закладів Любомльського та Володимир-Волинського районів Волинської області.

Метою дослідження є аналіз, розробка і формулювання пропозицій щодо комплексного підходу до проблем децентралізації освіти. Це, у свою чергу, буде потребувати вирішення ряду основних завдань: по-перше, дослідження понятійно-категорійного апарату з проблематики; по-друге, визначення практичного алгоритму реалізації плану децентралізації освіти; по-третє, з'ясування і формулювання факторів, що сприяють її проведенню.

Виклад основного матеріалу. Переважна більшість наших респондентів, та й в основному громадян України, підтримують необхідність проведення реформ в освіті. Зокрема, Концепція «Нова українська школа» отримала багато позитивних відгуків у засобах масової інформації та соціальних мережах, хоча трапляються і критичні зауваження. Так, в оцінці самого процесу реформування системи

Діаграма 1

середньої освіти директори шкіл Любомльського району визначають його як недостатньо підготовлений та малокерований (62,5 % респондентів), 25 % – як фрагментарний та частковий (діаграма 1).

Найважливішою умовою зростання освітньої системи України на якісно новий рівень є вдосконалення механізмів управління навчальними закладами та запровадження шкільної автономії. Поняття «автономія» вживається у значенні «самостійність, володіння правом самостійного вирішення питань внутрішнього значення». Правовою умовою автономії ЗНЗ є повна і послідовна реалізація навчальним закладом статусу юридичної особи. Це означає, що школа виступає суб'єктом цивільного права, яке чітко визначає юридичне регулювання відносин між школою й іншими суб'єктами господарювання, а також юридичне регулювання відносин між школою й органами державного управління тощо [2].

Ідея автономії школи підтримується як керівниками шкіл, так і педагогами. Незважаючи на відсутність досвіду участі в заходах з автономії ЗНЗ, більшість респондентів позитивно ставляться до запровадження шкільної автономії (однозначно «так» сприймають цей процес 50 %, «частково» – 18,7 % опитаних директорів шкіл Любомльського району; «так» – 29,7 % опитаних педагогів загальноосвітніх шкіл Зимненської та Устилузької ОТГ Володимир-Волинського району, 39 % – «частково», діаграми 2, 3).

Респонденти продемонстрували достатнє розуміння сутності автономії ЗНЗ і визначили обов'язкові складові шкільної автономії досить точно

(можна було обирати кілька варіантів відповідей, діаграма 4).

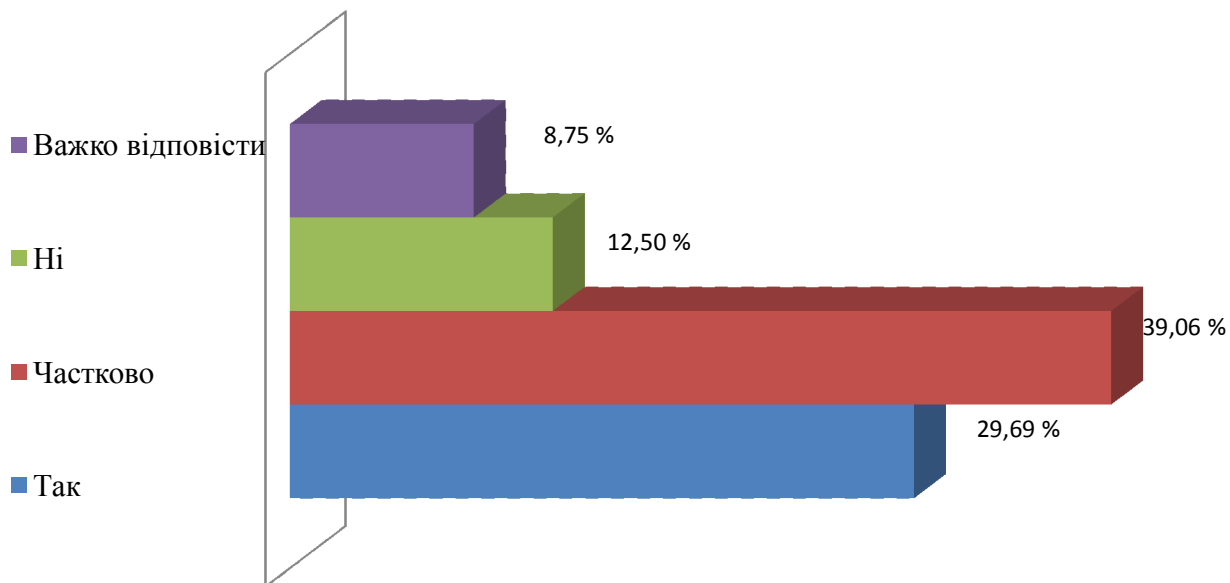
Реалізація ідеології реформування середньої освіти актуалізує питання статусу керівника навчального закладу, його готовності управляти інноваційними процесами. Прогнозується, що нова українська школа в умовах децентралізації та автономії отримає додаткові адміністративні та навчально-методичні повноваження. Це зумовить вищий рівень відповідальності закладу освіти, його керівника за результат і якість послуг. Саме особа керівника освітньої установи значною мірою визначатиме долю освітніх реформ на локальному рівні, істотно впливатиме на творчість педагогічного колективу. Достатньо значимо є те, що велика частина вчителів є прихильниками ідеї виборів керівників закладів освіти (діаграми 5, 6).

Щодо терміну, на який необхідно обирати директора, більшість респондентів визначають 5–10 років без обмеження каденцій перебування директора на посаді.

Децентралізована система освіти має функціонувати через співпрацю та координацію діяльності багатьох незалежних інституцій, кожна з яких матиме законодавчо визначену сферу автономії. Для цього доцільно розширити повноваження місцевих органів виконавчої влади (ОТГ) в управлінні закладами освіти, надавши їм більшу самостійність у вирішенні організаційних, управлінських, фінансових питань, що зумовлено необхідністю більш ефективного врахування освітніх потреб даної місцевості. В Україні поки ще не сповна визначено повноваження органів самоврядування (ОТГ),

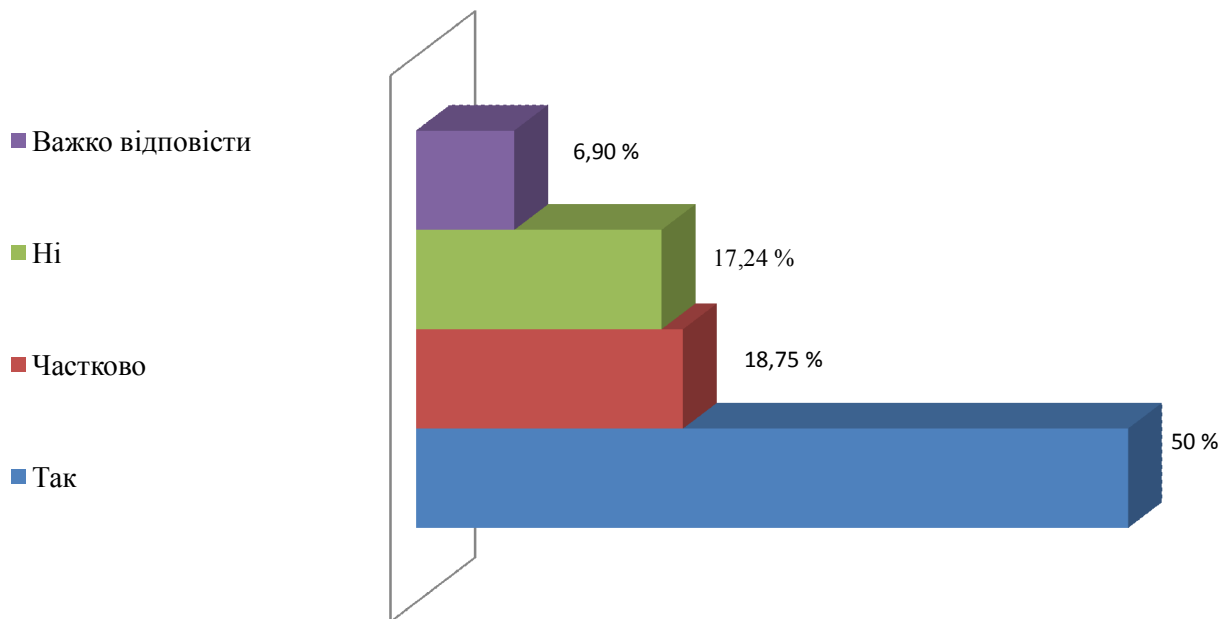
Діаграма 2

Чи підтримуєте Ви ідею автономії школи? (3 анкети вчителя)

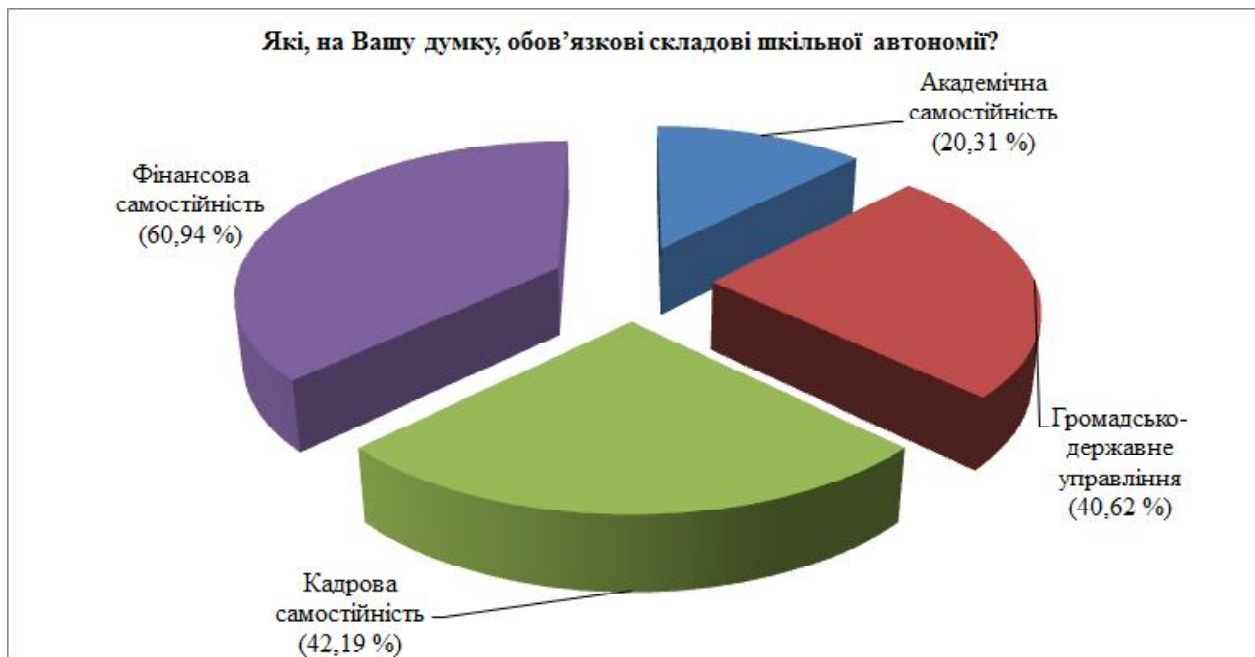

Діаграма 3

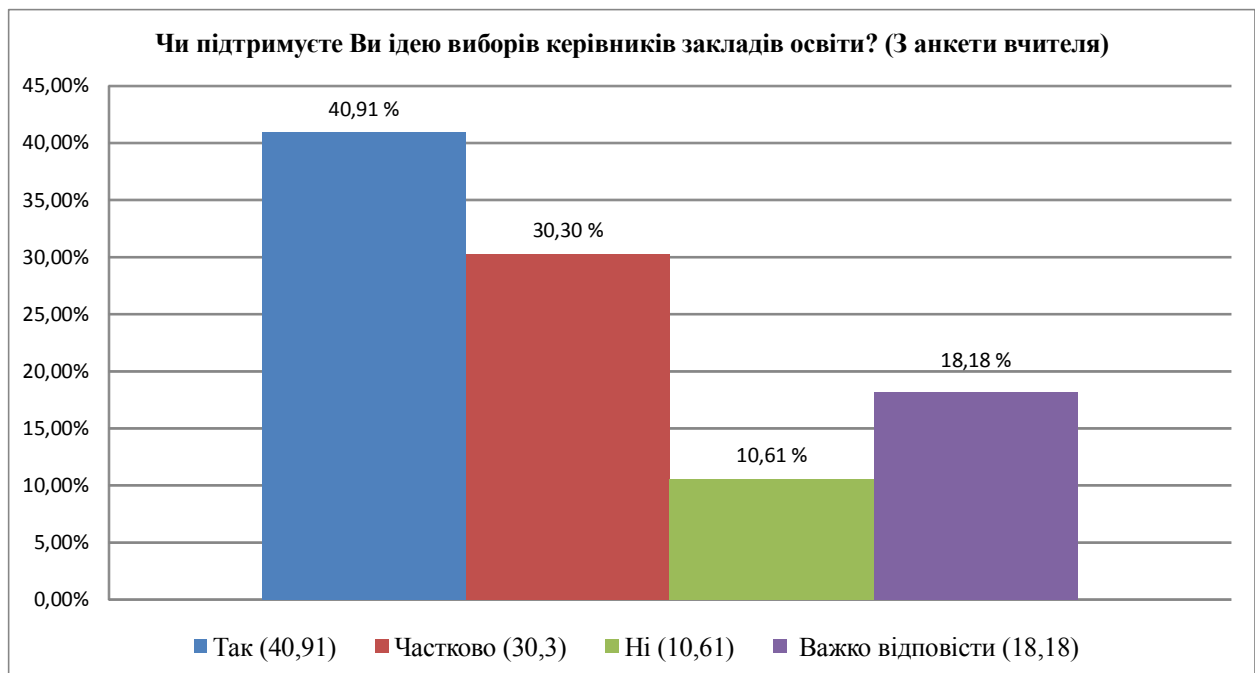
Чи підтримуєте Ви ідею автономії школи? (3 анкети директора)

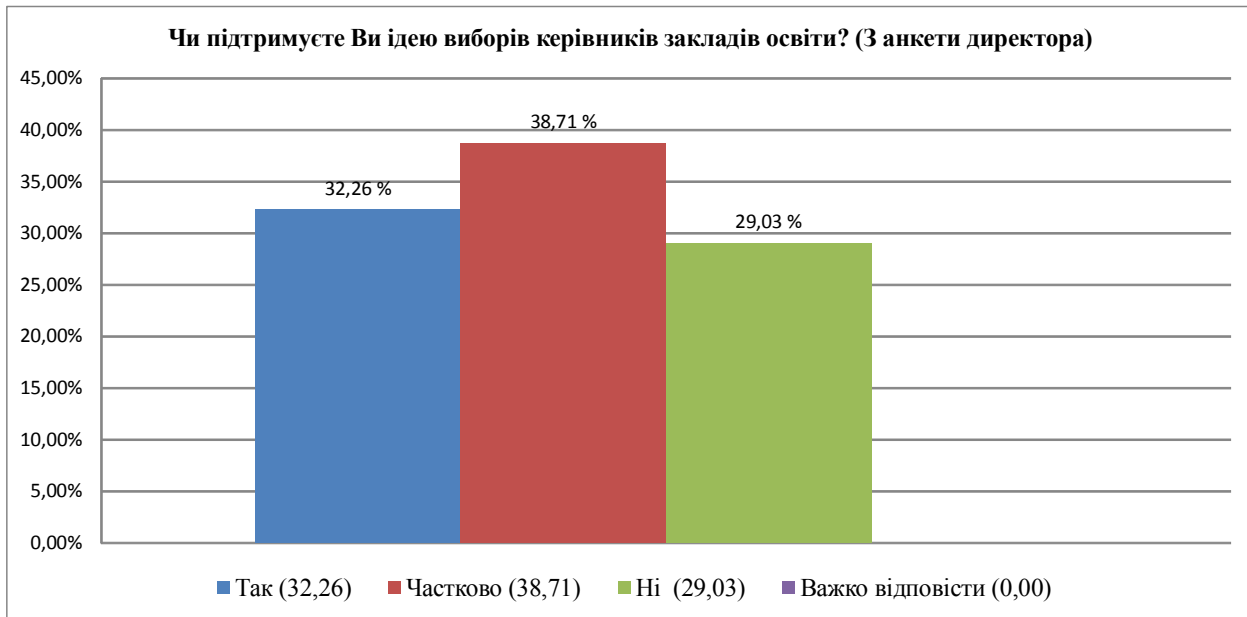

Діаграма 4

Діаграма 5

не завершено створення освітньої законодавчої бази. Однак за останні два роки перші кроки на шляху децентралізації освіти вже зроблені. Основу закладено ще у діяльності освітніх округів. Так, Постановою від 20.01.2016 р. Кабінет Міністрів України по суті оновив порядок їх створення і визначив умови функціонування загальноосвітніх шкіл у рамках децентралізації.

Одним із механізмів цієї роботи є створення в нових територіальних громадах опорних шкіл та їхніх філій. Ці зміни покликані надати ширші повноваження ОТГ, органам місцевого самоврядування самим вирішувати питання структури мережі ЗНЗ, управління ними, кадрового забезпечення, їх фінансування (утримання) тощо. Якісні зміни в роботі школи після переходу у підпорядкування ОТГ відчували 49,23 % педагогів загальноосвітніх шкіл Зимненського та Устилузького ОТГ. Серед найголовніших змін:

- краще фінансування шкіл;
- зростання інтересу в керівництва ОТГ до проблем школи;
- поліпшилось матеріально-технічне забезпечення шкіл;
- уникнення надмірного бюрократизму;
- відчуття свободи педагогічної творчості.

Особливий інтерес в умовах децентралізації викликає ідея створення та функціонування опорних шкіл. Це одна з найбільш вдалих ініціатив Міністерства освіти і науки, що органічно вписується у процес децентралізації влади, зростаючого впливу громади на забезпечення якісних умов життя населення, в першу чергу – якості освіти дітей сільських територій [4]. А тому позитивне ставлення до створення опорних шкіл виявили 67,7 % керівників шкіл Любомльського

району та 68,7 % педагогів ОТГ Володимир-Волинського району (діаграма 7).

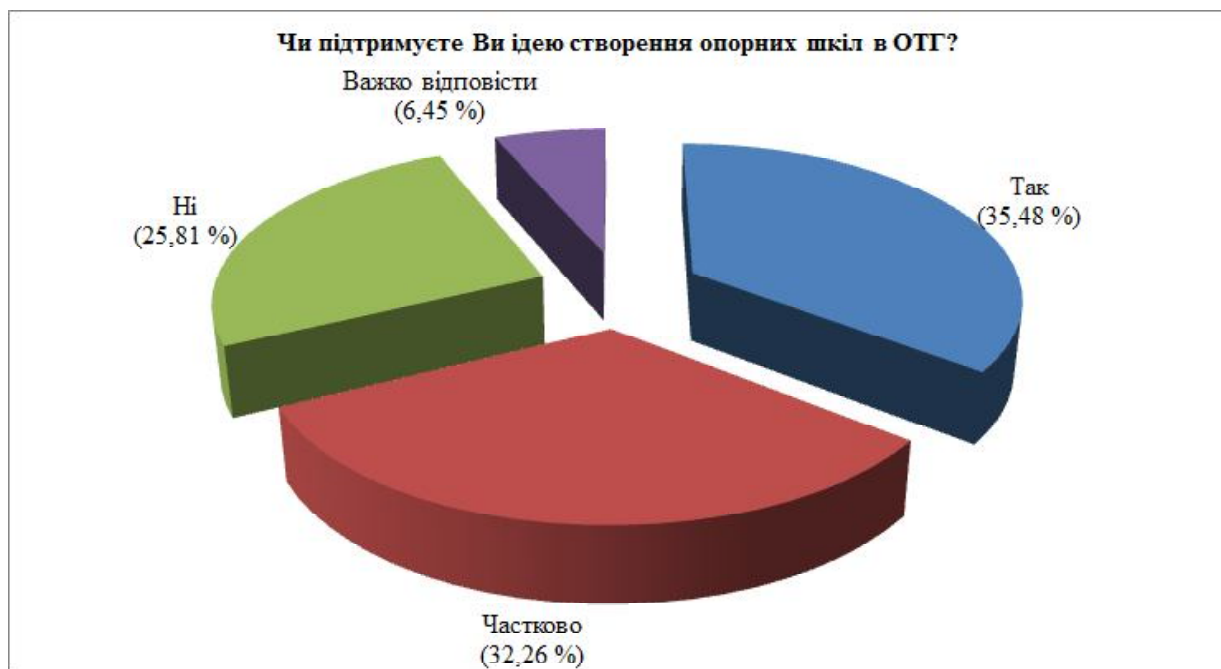
Однак більше половини директорів шкіл, які брали участь в опитуванні, не підтримують механізму підпорядкування опорним школам філій на умовах пониження їх ступеня.

О світній округ у межах ОТГ, по суті, є інноваційною структурою, діяльність якої формується шляхом об'єднання навчально-виховних закладів у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці для забезпечення навчально-виховного процесу,

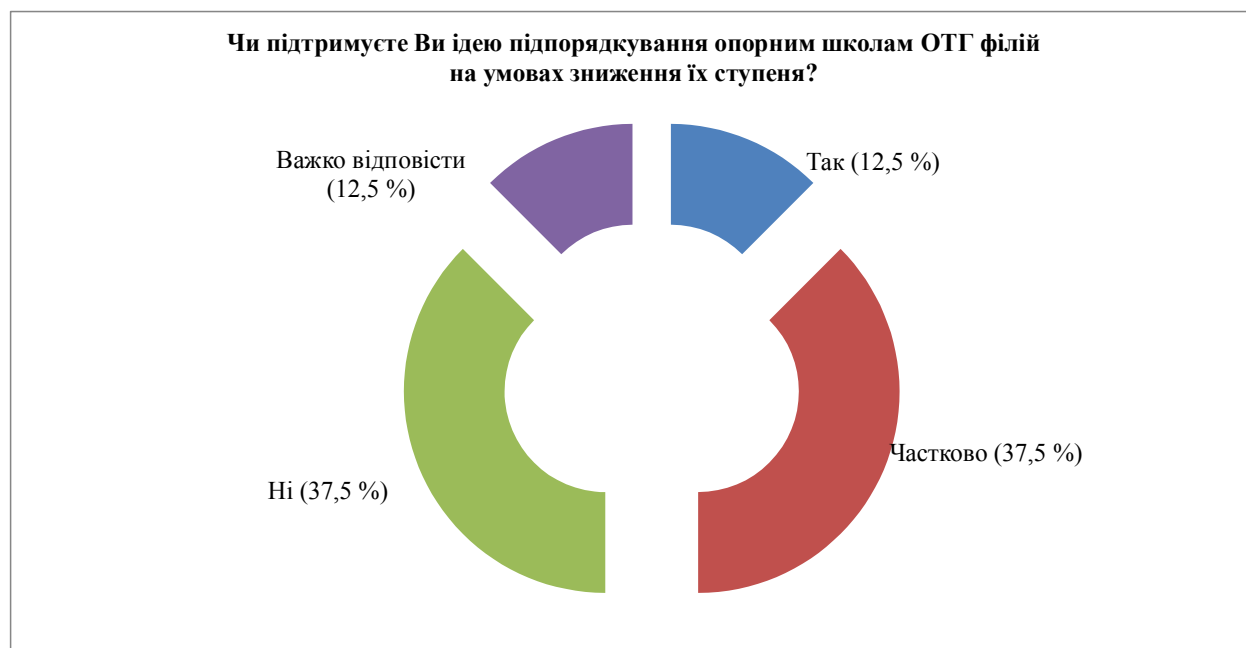
Реалізації допрофільної підготовки і профільного навчання, розвитку творчих здібностей дітей [3]. Із власного досвіду можу стверджувати, що в окрузі варто зберегти модель співпраці навчальних і закладів через раду освітнього округу. Вагомий досвід у функціонуванні і освітніх округів нагромаджено в частині організації методичного супроводу навчально-виховного процесу. В зв'язку з цим чимала кількість респондентів висловилися за створення методичних осередків при ОТГ (69,7 % педагогічних працівників навчальних закладів територіальних громад Володимир-Волинського району, діаграма 8)

Висновки. Отже, реалізація ідеології щодо децентралізації освіти стає реальністю. Вона має відбуватися на засадах врахування особливостей регіонів, інтересів територіальних громад, соціальних прошарків під час вибору моделей управління, реформування змісту освіти, способів її організації та фінансового забезпечення, і найголовніше – задля забезпечення якісної освіти кожній дитині.

Діаграма 7

Діаграма 8

Література

1. Василенко Н. В. Опорна школа: панорамний погляд на проблему [Електронний ресурс] / Н. В. Василенко. – Режим доступу : http://pidruchnik.ucoz.ua/publ/vasilenko_n_v_oporna_shkola_panoramnij_pogljad_na_problemu/1-1-0-65
2. Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : uk.wikipedia.org/wiki
3. Гуцан Л. А. Освітній округ як інноваційна модель управління в умовах профільного навчання [Електронний ресурс] / Л. А. Гуцан. – Режим доступу : <http://lib.iitta.gov.ua/9145/1/23.pdf>
4. Курець В. Децентралізація фінансового управління загальноосвітніми школами України – нагальна проблема часу [Електронний ресурс] / В. Курець. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com/2009kach/kugec>
5. Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/reform/54276/>